

„A atribui valoare animalelor, plantelor, peisajului, ariilor naturale, independent de utilitatea lor pentru om sau de beneficiile aduse de ei omului e o procedură perfect legitimă din punct de vedere filozofic. A raporta toate valorile la utilitatea lor pentru om este o formă de antropocentrism și nu se poate susține din punct de vedere filozofic”

Arne Naess

PREFAȚĂ

Organizațiile neguvernamentale din România au parcurs mai multe etape începând cu anii '90. Inițial, ONG-urile abia înființate au încercat din răspuțeri să susțină un spirit democratic și să conștientizeze publicul asupra unor probleme pe care le considerau a fi importante. Foarte multe organizații au dorit să "salveze" mediul prin dezvoltarea exhaustivă a unor concepte și abordări. Mai târziu ONG-urile au dobândit experiență și capacități de a conduce proiecte și aspecte financiare asociate și au început să privească problemele cu care se confruntau într-un mod mai realist, mai selectiv și aplicând abordări practice de rezolvare a acestora. Prin experiența dobândită de-a lungul anilor organizațiile de mediu din România au reușit să atingă stadiul în care pot implementa proiecte cu rezultate foarte bune.

În cadrul proiectului anterior (1998-2000) desfășurat în România, Milieukontakt Oost-Europa a colaborat cu organizații neguvernamentale din mediul urban care se concentrau pe problemele de mediu existente în orașele de reședință. Partenerii români au numit proiectul "Agenda Verde" ("Green Agenda") deoarece planurile de dezvoltare concepute în răstimpul avut la dispoziție au pornit și au avut în vedere în primul rând problemele prioritare de mediu din zonele urbane. În toate aceste procese au fost implicate atât autorități locale cât și persoane din public interesate.

Organizațiile de mediu s-au dovedit a fi o rezervă de expertiză neutilizată până atunci și au fost capabile să ofere alternative viabile la planurile autorităților locale care vizau problemele de mediu ale orașelor implicate în proiect. Datorită relațiilor de colaborare stabilite între diferitele organizații de mediu dintr-un oraș acestea s-au putut prezenta ca un partener serios de dialog cu autoritățile locale. În urma unor serii de întâlniri formale și informale autoritățile au recunoscut importanța ONG-urilor și au aflat câte ceva despre rolul acestora în societate.

ONG-urile au devenit un partener constant de dialog constructiv și cooperare cu autoritățile. În acest fel organizațiile și-au putut exprima propria viziune și ideile legate de felul în care pot fi rezolvate unele probleme de mediu. S-a reușit și schimbarea opticii generale conform căreia ONG-urile de mediu sunt un fel de "ochi public" care are doar rolul de a atrage atenția asupra chestiunilor care nu merg cum trebuie și de a chema publicul la "nesupunere".

ONG-urile au conștientizat publicul și i-au încurajat pe cei interesați să participe în procesele de luare a deciziilor. Dezvoltarea durabilă are nevoie de participarea tuturor factorilor și include prezumția că o soluție elaborată de toți cei interesați poate duce la implementarea cu succes a activităților. Pornind de la acestea ONG-urile de mediu au căutat comunități care ar avea nevoie de expertiza lor și în afara mediului urban unde în mod obșnuit activau.

De fapt, dezvoltarea rurală nu este un fenomen nou în România. De fapt interesul diferitelor părți ale societății civile pentru dezvoltarea zonelor rurale a devenit din ce în ce mai mare în întreaga Europă Centrală și de Est. Sectorul ONG a anticipat acest interes. Există în prezent multe organizații care activează în domenii diverse cum ar fi agricultura durabilă și fermele bio-organice, dezvoltarea rurală durabilă, eco-turism și turism rural etc.

Interesul acesta nu ar trebui să ne surprindă. E de ajuns să ne uităm la suprafețele rurale și la populațiile din aceste zone. Privind lucrurile din punct de vedere economic, zonele rurale din Europa Centrală și de Est nu beneficiază de aceleași schimbări ca și cele din mediul urban. Creșterea șomajului, lipsa oportunităților de creare de noi locuri de muncă, creșterea prețurilor, toate acestea au dus la un declin al mediului rural.

La nivel european procesul de integrare este un factor cu un impact major. Schimbările care se impun odată cu intrarea în structurile europene pot servi ca un semnal de dezvoltare pentru țările care parcurg acest proces. Ajustarea economiilor din zona Europei Centrale și de Est la economia Uniunii Europene va conduce fără îndoială la schimbări majore. Primele țări din această parte a continentului nostru vor adera la structurile UE în 2004. România va urma aceeași cale câțiva ani mai târziu, probabil în 2007. De aceea România are avantajul de putea aplica/adapta experiențele unor țări vecine cum ar fi Cehia, Polonia sau Ungaria.

*Willem Tjebbe Oostenbrink
Milieukontakt Oost-Europa
Manager de program România
Iulie 2003*

În cei treisprezece ani de existență în România a organizațiilor neguvernamentale de mediu nu putem să spunem că s-a format o mișcare performantă și nici opinia publică nu are o imagine foarte clară despre rolul și activității acestor organizații. Prezentarea în mass media a câtorva acțiuni de „igienizare”, asimilarea pe o bună perioadă de timp a cuvântului „neguvernamental” cu „antiguvernamental” au creat confuzie și mai mare. În majoritatea organizațiilor activau iubitori de natură, pasionații munților, intelectualii lipsiți de experiența necesară și poate prea naivi de a face față situațiilor complicate din viața publică postdecembristă.

Însă căutarea rolului și locului potrivit a continuat și au fost găsite câteva segmente unde implicarea ONG-urilor de mediu a fost benefică și utilă. Una dintre aceste situații fericite este metoda „Agenda verde”. Această metodă permite implicarea societății civile în luarea deciziilor chiar pornind de la faza de elaborare a strategiilor de dezvoltare și a conceperii proiectelor specifice. Implicarea ONG-urilor în această fază este totdeauna mult mai eficientă deoarece discuțiile sunt mult mai deschise decât în cazul când a fost luat deja o hotărâre de o autoritate (consiliul local) sau de o societate comercială de a iniția anumite proiecte. Toate proiectele pot fi influențate când sunt în fază inițială și pot fi propuse alte proiecte prin mobilizarea expertizei existente în comunitate.

Metodologia aplicată nu este foarte diferită în mediu urban sau în mediu rural. Mediul rural este însă expus unor riscuri noi și populația locală fiind mai puțin informată decât populația urbană este descoperit față de noile provocări. Mediul natural este încă bine păstrat în multe zone rurale din România fiind o valoare de care populația locală nu este conștientă. Schimbările peisajului natural în Europa Occidentală au arătat cât de fragilă este ecosistemul în fața posibilităților tehnice actuale și peisajul tradițional cât de expus este schimbărilor. Proiectul „Dezvoltare Rurală în România” prin complexitatea lui a dat o șansă celor opt comunități implicate în proiect de a crea mecanisme eficiente care pot influența luarea deciziilor și a creat un flux de informații care a cuprins experiențe utile din Olanda, din țările CEE (Ungaria, Slovacia, Republica Cehă) și din România, oferind astfel un suport real comunităților implicate și oferind totodată un model care poate fi utilizat de cei care doresc să se implice în probleme de dezvoltare rurală. Sperăm că rezultatele acestui proiect vor avea o contribuție la dezvoltarea durabilă a mediului rural din România.

Hajdu Zoltán

Focus Eco Center, președinte

Coordonator național al programului

INTRODUCERE

În curând și inevitabil viața economică și socială în mediul rural va cunoaște schimbări radicale. Multe comunități locale își pun în momentul de față întrebări stringente referitoare la șomaj, evoluții sociale și perspective economice. În multe privințe mediul rural nu va mai fi ceea ce este în prezent. Este, desigur, dificil să prezicem de pe acum care vor fi schimbările și în ce fel îi va afecta pe locuitori. Însă, cum schimbările sunt inevitabile, trebuie să încercăm, pe cât posibil, să le influențăm în interesul nostru. Pentru ca acest lucru să se întâmple trebuie ca oamenii din zonele rurale să își definească propriul viitor.

Ideea unui proiect de dezvoltare rurală nu este cu siguranță o inițiativă unică în România. Însă prin ceea ce am propus noi ca metodologie, structură și abordare proiectul nostru a fost unic. Organizațiile de mediu partenere au trecut “granița” orașelor de reședință și au inițiat activități în comunități rurale. Organizațiile au fost: Alabamont din Alaba-Iulia, Clubul Ecologic “Transilvania” din Cluj-Napoca, Ecotop din Oradea și Focus Eco-Center din Târgu Mureș. Cele patru organizații au abordat fiecare câte o zonă rurală cu intenția de a forma patru microregiuni:

- a) Trascău (județul Alba) cu două comune Rimetea și Livezile;
- b) Huedin (județul Cluj) cu trei comune Sîncraiu, Săcuieu și Poieni;
- c) Finiș-Remetea (județul Bihor) cu două comune Finiș și Remetea;
- d) Valea Nirajului (județul Mureș) cu trei comune Miercurea Nirajului, Gălești și Vărgata.

Fiecare micro-regiune a fost formată pe baza unor elemente structurale comune și a similarităților din activitățile economice. Acest lucru a însemnat în primul rând că împărtășeau probleme și întrebări comune în ceea ce privește dezvoltarea comunităților lor. O microregiune de acest fel include în mod obișnuit două sau trei comune, fiecare comună cu mai multe sate (între două până la zece) și fiecare sat cu o populație ce variază între 200 și 3000 de locuitori.

Pentru a structura proiectul cât mai eficient posibil, fiecare microregiune a format un grup de lucru. Acestea au inclus 10 până la 15 persoane provenind fie din structuri ale autorităților (primari, funcționari publici, consilieri locali) fie

din structuri neguvernamentale (ONG-uri locale, asociații ale oamenilor de afaceri, școli, biserici și alte instituții culturale etc.). Fiecare persoană, în funcție de mediul de proveniență, a adus, în cadrul grupului de lucru, experiența personală, surse de informații și rețele de lucru.

În faza de început a proiectului ONG-urile românești partenere au dezbătut împreună cu membrii grupurilor de lucru scopurile și planificarea în timp a proiectului. Grupurile locale de lucru au inițiat seria activităților prin elaborarea unei analize a regiunilor lor și a problemelor cu care se confruntă acestea. Acest lucru a condus mai apoi la elaborarea unui document programatic, a unei strategii de dezvoltare durabilă. După un an fiecare grup de lucru a parcurs un proces de prioritizare a problemelor și a elaborat un proiect pilot pe o temă specifică, proiect ce mai apoi a fost implementat.

Proiectele pilot au abordat subiecte diferite, în funcție de cele constatate la nivelul fiecărei microregiuni în parte. În microregiunea din Bihor grupul de lucru a decis să abordeze problema pășunatului. Datorită unui management necorespunzător unele pășuni au fost invadate de pădure devenind imposibil de exploatat. În microregiunea din Cluj grupurile de lucru formate la nivelul celor trei comune au stabilit ca prioritate instituirea unui management mai eficient al deșeurilor menajere prin organizarea unui sistem de colectarea sistematică a acestora. Grupul de lucru din județul Mureș a decis că proiectul pilot trebuie să ducă la înființarea unui telecentru care poate organiza activități regulate pentru locuitorii zonei. Acestea includ printre altele servicii de acces internet, sesiuni de training pe diverse subiecte etc. Grupul de lucru din Alba s-a concentrat pe eco-turism și reconstrucția ecologică a centrului unei localități a microregiunii.

Proiectul a dus la obținerea unui set de rezultate. Grupurile de lucru au elaborat o strategie și au implementat un proiect pilot. Însă proiectul a provocat și apariția unor rezultate care nu sunt imediat vizibile și care se referă în primul rând la capacitățile organizatorice și independența oamenilor care au făcut parte din grupurile de lucru. Pentru a încuraja dezvoltarea durabilă abordarea propusă de proiect a fost una orinată spre proces, adică pentru noi a fost important ca oamenii care au făcut parte din grupurile de lucru să dobândească noi capacități manageriale făcând posibil ca rezultatele muncii lor să fie cu adevărat durabile.

Principalul punct de focalizare a proiectului a fost întărirea capacităților grupurilor de lucru din comunitățile locale și ale lucrului în rețea pe teme de dezvoltare rurală. Oameni implicați au făcut ca rezultatele proiectului să fie durabile creând astfel oportunitatea pentru noi inițiative de același gen în zonele lor de reședință.

Lucrarea de față cuprinde două părți distincte. Prima parte abordează dintr-un punct de vedere teoretic ceea ce am făcut noi: informații esențiale și teorii despre lucrul în rețea, actori implicați, dezvoltare de strategii, planificare de mediu. Cea de-a doua parte ilustrează experiențe și rezultate concrete la nivel local și național oferind exemple și studii de caz din cele opt microregiuni referitoare la diferite aspecte ale proiectului cum ar fi întâlniri ale grupurilor de lucru, comunicare, documente strategice etc.

Munca tuturor celor implicați a făcut ca, în câteva comunități, oamenii să fie mai bine pregătiți pentru provocările care urmează. În mai multe cazuri a dus la înființarea unor noi structuri sau întărirea ora existente. Acest lucru demonstrează faptul că oamenii sunt gata să accepte provocările ce le stau în față și că doresc să aibă un cuvânt de spus în ceea ce privește propriul viitor. Poate că pare un pas mic pe drumul lung al dezvoltării durabile, dar pentru comunitățile respective a fost un pas mare către dezvoltarea regiunilor lor. Oamenilor li s-a dat posibilitatea să formeze noi parteneriate și să vină în contact direct cu inițiative de același fel din alte părți. Prin noi activități vor putea "crește" și învăța pentru a contribui la crearea de noi perspective pentru comunitățile din care fac parte.

Proiectul s-a încheiat în iunie 2003. Multe activități care au fost inițiate sub auspiciile proiectului nostru sunt continuate și în prezent. Rezultatele activităților desfășurate în comunitățile locale pot fi împărtășite și cu alte regiuni și de aceea ghidul poate fi perceput ca o invitație deschisă adresată tuturor.

Oricine consideră că materialul de față poate să servească în vreun fel comunității sau organizației din care face parte este liber să o facă. În același timp manualul dorește să încurajeze noi forme de cooperare și parteneriat. Sper că va ajunge la cât mai mulți oameni interesați să își dezvolte capacitățile organizaționale sau să întărească comunitățile din care fac parte cu scopul de a făuri un viitor mai bun pentru ei.

*Willem Tjebbe Oostenbrink
Milieukontakt Oost-Europa
Manager de program România
Iulie 2003*

În România începutului celui de al treilea mileniu, diferența dintre spațiul rural și spațiul urban este încă foarte mare. Însușind un procent important din populație, spațiul rural românesc are un aport relativ mic la constituirea produsului intern brut național. Acest aport este, în momentul de față, bazat în mare măsură pe agricultură, numai că acest sector economic cunoaște un important regres. Spațiul rural este zguduit din temelii de numeroase frământări, generate în primul rând de lungile decenii în care OMUL a contat în realitate mai puțin, iar NATURA aproape deloc. După un exod masiv al populației către zonele urbane pe vremea industrializării forțate, la “reîntoarcerea la origini” a celor plecați aceștia au găsit o populație îmbătrânită, o infrastructură deficitară, structuri administrative greu adaptabile la viteza schimbărilor sfârșitului de mileniu, oportunități economice reduse. Starea indusă de puținele locuri de muncă nou create la sate, în afaceri prospere și cu adevărat durabile, completează starea de disperare indusă de celebrele pensii CAP-iste. În timp s-a pierdut și renumita încăpățănare și știință de a respecta natura și de a lucra pământul, satele fiind înconjurate de pământuri nelucrate, de adevărate “inele” de deșeuri, de păduri rase, distruse.

“Revenirea la țară” sau chiar “permanența la țară” a cunoscut impactul obiceiurilor urbane, atracția permanentă a exoticelor modele vestice. **Tradițiile și obiceiurile vechi se pierd pe zi ce trece, fiind întreținute artificial în viață. Deși în mod real reprezintă o resursă importantă, ușor valorificabilă, în puține locuri diversitatea etnică este percepută ca un avantaj și folosită ca atare. Sate întregi mai păstrează doar bătrânii, femeile și copiii, bărbații și tinerii apți de muncă migrând masiv către statele vestice, în speranța unui loc de muncă, a unui trai decent. Mult trâmbițatele politici și strategii de dezvoltare rurală sunt cvasinecunoscute la sate și, mai rău, aproape inaplicabile.** Politicianismul ieftin, de conjunctură, nu a făcut altceva decât să adâncească prăpastia dintre realitatea satelor din România și imaginea lor idealizată. Pe acest fond, cu grave implicații economice și sociale, există serioase amenințări la adresa identității culturale, a resurselor naturale și, nu în ultimul rând, a viabilității spațiului rural.

Fără a fi patetici și fără a încerca să dăm o notă fatalistă, nu putem să arătăm că încercările politice de a deschide și a revitaliza spațiul rural pentru o nouă dimensiune, a viitorului, s-au soldat în majoritatea lor cu lamentabile eșecuri. Nevoia de dezvoltare a satelor este *imensă și reală*. Dar nici strategiile imaginare la diverse nivele de coordonare, regionale sau centrale, nici planurile imaginare la aceleași nivele, pe la diferite ministere sau servicii publice, nu pot avea șansa de a răspunde acestor nevoi dacă ele nu sunt *cunoscute* și, mai ales, *asumate* la nivel local. Fără implicarea efectivă a tuturor factorilor de interes, aceste documente vor rămâne în sertare, prăfuite, servind cel mult statisticilor și studiilor...

Acesta este unul din motivele pentru care, în opinia noastră, dezvoltarea rurală durabilă nu poate fi concepută altfel decât bazată pe **planuri** realizate prin **participarea** directă a comunității locale, asumate de acestea, susținute și modelate la nivelul structurilor centrale, într-un context mai larg, european.

George Togor

